

مقدمه ای بر تکافل

پدیدآورنده (ها) : سیفلو، سجاد؛ موحدی فر، عبدالرحمن

مدیریت :: نشریه تازه های جهان بیمه :: تیر و مرداد ۱۳۸۷ - شماره ۱۲۱ و ۱۲۲

صفحات : از ۴۷ تا ۵۲

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/710178>

دانلود شده توسط : پژوهشکده بیمه

تاریخ دانلود : ۱۴۰۱/۰۲/۳۱

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- مقدمه ای بر معرفی کشورهای جهان سوم
- پژوهشهای علمی مجله: مقدمه ای بر بررسی عوامل موثر در گرایش دانش آموزان به سیگار
- تقسیم بازار مقدمه ای بر انتخاب بازار هدف از روشهای سنتی تا استفاده از شبکه های عصبی مصنوعی
- مقدمه ای بر بازشناسی انسان انقلاب اسلامی / فتح الفتوح
- مقدمه ای بر اقتصاد دفاعی
- دیگر مقالات: مقدمه ای بر نظریه ی حکمرانی خوب
- ظهور نظام حقوقی اسلام و تأثیر آن بر هزینه های انعقاد قرارداد در شبه جزیره عربستان مقدمه ای بر تحلیل اقتصادی تاریخ فقه
- مقدمه ای بر توصیف آواهای گویش ایلامی
- مقدمه ای بر جایگاه بازی درمانی در مشکلات روان شناختی کودکان
- مقدمه ای بر تاریخ نقد ادبی / نقد شعر عربی

مقدمه‌ای بر تکافل

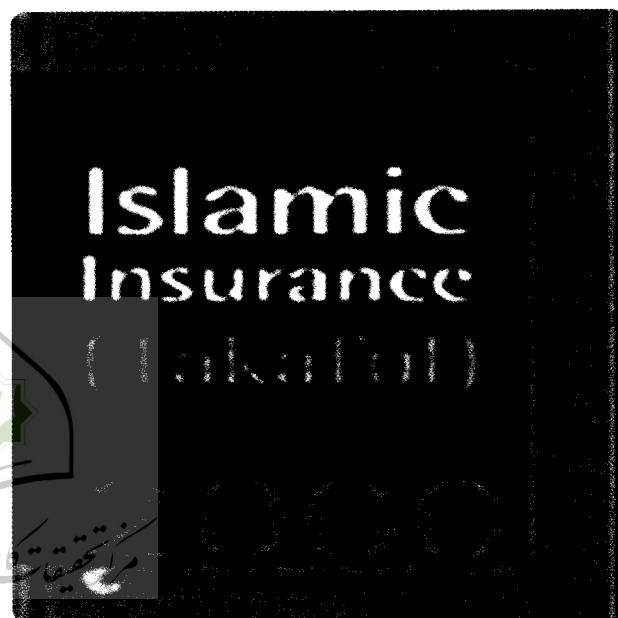
مترجمان: سجاد سیفلو^۱

عبدالرحمن موحدی‌فر^۲

می‌دهد، پیدا کند. یک راه حل ممکن در این چالش، پوشش بیمه‌ای، مانند سیستم رایج در بیمه سنتی است.

دیدگاه‌های اسلامی مختلفی درباره موقعیت بیمه رایج مطرح شده است. غالب علمای دینی معتقدند که این کار، غیر شرعی است؛ چون شامل ربا (بهره)، قماربازی^۳ (شرط‌بندی) و غرر^۴ (عدم اطمینان) است. به عبارت دیگر، در مورد حرمت آن (بیمه) از نظر اصول شرعی، اجماع شکل گرفته است.

تکافل، مبتنی بر مفهوم همبستگی اجتماعی، تعاون و جبران دوطرفه خسارت اعضاء است. تکافل، قراردادی بین گروهی از افراد است که توافق می‌کنند تا به صورت مشترک، خسارت یا زبانی را که ممکن است متوجه هر یک از آنها شود از طریق وجوهی که به صورت مشاع، هبه شده‌اند^۵، جبران نمایند. طبق روال معمول در شرکت‌های تکافلی، بخشی از سهم‌ها (حق بیمه‌ها) در سیستم تکافل - ذیل عنوان هبه^۶ - برای گسترش فعالیت با هدف کالای عمومی قرار می‌گیرد. باقیمانده حق بیمه به صورت مضاربه^۷ در نظر گرفته می‌شود؛

مقدمه

تمامی انسان‌ها، همواره در معرض مواجهه با بلایایی هستند که باعث مصائب و رنج‌هایی از قبیل مرگ، نقص عضو، تصادف، از بین رفتن فعالیت اقتصادی یا ثروت و ... می‌شوند. با وجود اعتقاد تمامی مسلمانان به خداوند و قضا و قدر، اسلام بر این نکته تأکید دارد که تا حد امکان، فرد باید راه‌ها و وسایلی برای اجتناب از این بلایا و حوادث و کاهش بار خانواده خویش، زمانی که چنین اتفاقی روی

۳. Maisir (میسر هرشکلی از کسب و کار است که در آن، عائدی‌های پولی، تنها به وسیله شانس، سفته‌بازی، احتمال و حدس به دست می‌آیند، نه از طریق کار و بخش واقعی اقتصاد)
 ۴. Gharar (غرر به معنی عدم اطمینان زیاد درباره محتوای اصلی حقوق و تعهدات طرفین مباشر در قرارداد است.)

5. Donate collectively
 6. Donation
 7. Mudarabah

۱. دانشجوی کارشناسی‌ارشد معارف اسلامی و اقتصاد، کارشناس گروه مطالعات اسلامی پژوهشکده بیمه
 ۲. دانشجوی کارشناسی‌ارشد معارف اسلامی و مدیریت مالی و دانشجوی کارشناسی زبان انگلیسی

بعضی قبائل در زمان پیامبر اکرم (ص) یک سنت بود. در صورت بروز هر نوع حادثه طبیعی، رسم بر این بود که هر فرد تا اتمام فاجعه، عهده‌دار تأمین چیزی می‌شد. به همین ترتیب، ایده عاقله در مورد دیه قتل براساس مفهوم تکافل بود که در آن، پرداخت خسارت و جبران ضرر، بین تمام افراد قبیله تقسیم می‌شد. اسلام، این اصل جبران خسارت و مسئولیت مشترک را امضاء کرد.

بر مبنای اصول فوق، نظام بیمه اسلامی، عناصر مسئولیت مشترک، پرداخت خسارت جمعی، منافع و مصالح عمومی را در بر می‌گیرد. بنابر قول فقها، چنین مفهومی از بیمه در اسلام پذیرفته شده است؛ چرا که بیمه‌گذاران برای [تأمین] کالای عمومی‌شان با یکدیگر همکاری خواهند داشت؛ هر بیمه‌گذار، حق مشارکت^۴ خود را برای کمک به کسانی که نیازمند یاری هستند، پرداخت می‌کند؛ این [حق مشارکت] در ذیل قرارداد هبه قرار می‌گیرد که با هدف تقسیم خسارت‌ها و توزیع مسئولیت‌ها براساس نظام مشترک جامعه^۵، شکل می‌گیرد؛ عنصر عدم اطمینان تا زمانی که حق مشارکت و جبران خسارت در نظر گرفته شود، حذف خواهد شد؛ این روش در پی کسب سود از طریق تحمیل هزینه بر دیگران نیست.

۱. هدف اصلی تکافل

داشتن یک تکافل خانوادگی یا بیمه‌نامه اسلامی عمر به این معنا نیست که یک نفر، زندگی خودش را بیمه کرده است، بلکه به معنای معامله مالی منصفانه‌ای برای

بر مبنای اصول فوق، نظام بیمه اسلامی، عناصر مسئولیت مشترک، پرداخت خسارت جمعی، منافع و مصالح عمومی را در بر می‌گیرد.

بنابراین، ساختار تکافل که از قراردادهای مضاربه، تبرع^۱ (بخشش برای منافع دیگران) و شراکت در جبران خسارت تشکیل شده است به گونه‌ای است که عنصر عدم اطمینان مطلق را تا زمانی که تعیین سهم‌ها در نظر گرفته شود، یعنی نیت شراکت در بین باشد، از بین می‌برد. بعضی از انواع عدم اطمینان حتی در سیستم تکافل نیز وجود دارد؛ اما این عدم اطمینان، مربوط به ماهیت تجاری مرتبط با نتایج فعالیت‌های تجاری است که توسط شرکت صورت می‌گیرد. به این ترتیب، در تکافل، تنها «غرر یسیر»^۲ که حداقل شده است، می‌تواند وجود داشته باشد و بنابراین از لحاظ استانداردهای شرعی، قابل قبول است.

تکافل، مفهوم جدیدی در قانون تجارت اسلامی نیست. اسلام، حق انسان‌ها برای دفاع از مذهب، زندگی، شخصیت، دارائی و استعدادشان را محفوظ می‌داند. فقهای معاصر بر این نکته اذعان دارند که اصل مسئولیت مشترک در نظام «عاقله»^۳ (خویشاوندان یا افراد وابسته)، اساس تکافل را تشکیل می‌دهد. کمک و جبران دو جانبه در

1. Tabarru'
2. Gharar-e-Yaseer
3. Aaqilah

4. Subscription
5. Community Pooling System

تبرع (هبه کردن یا بخشیدن) در آن وارد می‌گردد. در این خصوص، شرکت‌کننده موافقت می‌کند تا به‌عنوان تبرع از بخش مشخصی از حق تکافل خود - که برای پرداخت آن موافقت کرده است - چشم‌پوشی نماید تا به این وسیله، وظیفه استمداد دو جانبه و کمک جمعی را انجام داده باشد و هیچ‌کدام از افراد شرکت‌کننده همراه او از خسارت خاصی رنج نبرند.

به‌طور خلاصه، تبرع، افراد شرکت‌کننده را قادر می‌سازد تا وظیفه خود را در کمک به شرکت‌کننده همراه - که ممکن است از خسارت یا آسیبی به علت فاجعه‌ای رنج ببرد - صادقانه انجام دهند. سهام‌بودن در سود یا مازادی که ممکن است از عملیات تکافل ظاهر گردد، تنها بعد از اینکه وظیفه کمک به هم‌پیمانان شرکت‌کننده برآورده شده، انجام می‌شود؛ بنابراین، الزامی است که متصدی امر تکافل، دارایی‌هایی کافی از وجوه مشخص را در اختیار داشته باشد و به‌طور هم‌زمان، محتاطانه تلاش کند تا اطمینان یابد که این وجوه از قرارگرفتن در معرض [ریسک] بیش از حد ضرورت، مراقبت می‌شوند.

قرارداد تکافل، همبستگی در هر حادثه ناگوار زندگی بشری و خسارت به کسب و کار و اموال را فراهم می‌کند. بیمه‌گذاران (شرکت‌کنندگان در تکافل)، حق مشارکت را برای کمک و جبران خسارت یکدیگر و سهام‌بودن در منافع حاصل از کسب و کاری که توسط شرکت بر روی آنها صورت می‌گیرد، می‌پردازند. این کار می‌تواند به صورت شراکت در سود فعالیت اقتصادی بین متصدی امر

فراهم کردن منافع، برای افراد در مانده مشخصی در جامعه است. دلیل خریداری یک بیمه‌نامه عمر را می‌توان به صورت زیر خلاصه کرد:

بیمه‌نامه عمر، وسیله‌ای برای تأمین آتیه مادی فرزندان است و بنابراین در جهت فرمایش پیامبر اکرم (ص) است: «ایشان با این مضمون می‌فرمایند: «این برای شما بهتر است که فرزندان خود را ثروتمند باقی‌گذارید تا ایشان را فقیر قرار دهید تا از دیگران تقاضای کمک نمایند». پیامبر اکرم (ص)، همچنین تأمین امنیت برای زنان بیوه و افراد فقیر را توصیه می‌کردند چنانکه در حدیثی تأکید فرموده‌اند: «کسی که برای یک بیوه یا فرد فقیری کار کند و یا سرپرستی او را به عهده بگیرد؛ مثل سربازی است که برای آرمان الهی می‌جنگد یا مانند کسی است که روزها را به روزه و شب‌ها را به عبادت سپری می‌کند».

۲. تبرع و تکافل

برای حذف عدم اطمینان در قرارداد تکافل، مفهوم

بندهایی برای حمایت یا پس اندازها / سرمایه گذاری‌ها باشد یا علاوه بر منفعت حمایت از منفعت پس اندازها و سرمایه گذاری‌ها برخوردار باشد. سهم بیمه گذاران برای جبران خسارت‌های فردی به عنوان بخشی از «حمایت» به کار می‌رود. بخش حمایتی تکافل بر مبنای اصل بخشش کار می‌کند که به موجب آن، حقوق افراد برای جبران دو جانبه خسارت‌ها اختصاص داده می‌شود. در جانب پس اندازها، حقوق افراد بر طبق اصل مضاربه دست نخورده باقی می‌ماند و حق عضویت‌ها به همراه سود (خالص از هزینه) در پایان دوره و یا قبل از آن در صورت درخواست بیمه گذار پرداخت می‌شود.

تفاوت بین بیمه رایج و فعالیت تکافلی با توجه به سرمایه گذاری وجوه، آشکارتر می‌شود. در حالی که شرکت‌های بیمه، وجوه خود را در راه‌های مبتنی بر بهره و بدون توجه به مفهوم حلال و حرام، سرمایه گذاری می‌کنند، شرکت‌های تکافلی، تنها در فعالیت‌های موافق شریعت شرکت می‌کنند و سودها بر حسب نرخ‌های از پیش تعیین شده در قرارداد تکافل توزیع می‌شوند. همچنین آنها در سود و زیان سرمایه مشترک به صورت جمعی، سهم می‌شوند.

واژه‌های «تکافل خانوادگی»، «تکافل تعاونی^۱» یا «تکافل» به صورت عمومی به جای بیمه‌های عمر رایج برای همبستگی خانوادگی به کار می‌روند. سایر محصولات که

۱. خسارت‌ها - اگر وجود داشته باشند - در ابتدا توسط ذخایری با عنوان سهام عادی شرکت کنندگان جذب می‌شوند، سپس از طریق وام‌های بدون بهره از سهام‌داران شرکت تکافل و بعد از آن به وسیله افزایش عمومی در قیمت گذاری توسط شرکت جذب می‌شوند.

2. Ta'awuni

تکافل و مشارکت کنندگان در نظر گرفته شود که تمایل دارند یکدیگر را در مقابل خسارت و آسیب خاصی - که ممکن است هر یک از آنها را متأثر نماید - حمایت کنند. شرکت‌های تکافل، حق مشارکت را به دو بخش تقسیم می‌کنند: بخشش برای برآورد خسارت مرگ و میر یا خسارت بیمه گذاران همراه و بخشش برای سرمایه گذاری. از این رو، عبارت «تبرع» در قرارداد منظور شده است. اینکه چه بخشی از حق مشارکت برای جبران خسارت‌های مرگ و میر و چه بخشی برای سرمایه گذاری منظور می‌شود بر اساس یک فن منطقی مبتنی بر جدول‌های مرگ و میر و سایر الزامات آماری تعیین می‌شود. هر دو حساب فوق، سرمایه گذاری می‌شوند و عائدی آن بر اساس اصل مضاربه بین شرکت کنندگان و متصدیان تکافل تقسیم می‌شود. سود هر فرد شرکت کننده به ترتیب در دو حساب واریز می‌شود. از سوی دیگر، قرارداد تکافل ممکن است شامل

وجود دارد) کار می‌کنند.

در مدل مضاربه که غالباً در آسیا اقیانوسیه^۱ اعمال می‌شود، بیمه‌گذاران، تنها در صورتی از سهم وجوه خود، سود می‌برند که شرکت تکافل، سودی کسب کند. اساس شراکت از پیش تعیین شده است و تابعی از مرحله توسعه‌ای و درآمدهای شرکت است. کمیته شریعت شرکت تکافلی، نرخ شراکت را برای هر سال از پیش تعیین می‌کند. بیشتر هزینه‌ها به پای سهامداران نوشته می‌شود.

۴. توسعه فعالیت تکافلی

امکان‌پذیری فعالیت تکافلی، تنها در دو دهه به اثبات رسیده است. این فعالیت در مقایسه با رشد متوسط سالیانه بیمه که ۵ درصد بوده است، با نرخ رشد سالیانه ۱۰-۲۰ درصد رشد کرده است. تعداد زیادی شرکت تکافلی در خاورمیانه، خاور دور و حتی در برخی کشورهای غیراسلامی وجود دارد. بیش از ۶۰ شرکت در ۱۹ کشور در سراسر جهان، خدمات تکافل ارائه می‌کنند. این کشورها عبارتند از: مالزی، سنگاپور، اندونزی، سریلانکا، بنگلادش، ترکیه، لوگزامبورگ، سنگال، تونس، بحرین، برونی، کویت، اردن، قطر، امارات متحده عربی، مصر، عربستان سعودی، سودان، نیجریه.

در پاکستان، یک شرکت تکافلی به ثبت رسیده است که انتظار می‌رود بعد از نهایی شدن آئین‌نامه‌ها توسط کمیته بورس و اوراق بهادار پاکستان، شروع به کار نماید. مالزی علاوه بر این، فعالیت تکافل اتکایی^۲ را نیز آغاز کرده

TAKAFULINK

Nurture their aspiration starting now.
Ensure a bright future for them.

در کشورهای مختلف ارائه می‌شود عبارتند از: تکافل عمومی، تکافل درمان، تکافل تحصیلی و ...

۳. مدل‌های تکافل

بر اساس ماهیت رابطه بین شرکت و افراد شرکت‌کننده، مدل‌های مختلفی، مانند مدل وکالت (نماینده‌گی)، مدل مضاربه و ترکیب مدل نمایندگی و مضاربه وجود دارد. در مدل تکافل سودانی که اکثریت متخصصان معاصر شریعت آن را ترجیح می‌دهند، هر بیمه‌گذار، سهام‌دار شرکت تکافل نیز هست و هیئت وجود دارد که فعالیت‌های اقتصادی را به نمایندگی از همه شرکت‌کنندگان اداره می‌کند و هیچ عامل جداگانه دیگری برای مدیریت فعالیت‌ها وجود ندارد. چارچوب قانونی سایر کشورهای اسلامی به طور نرمال این ترتیب را اجازه نداده‌اند و شرکت‌های تکافل به عنوان شرکت‌هایی مجزا بر پایه مضاربه (مانند آنچه در مالزی است) و یا بر پایه وکالت (نظیر آنچه در خاورمیانه

1. Asia Pacific

2. Retakaful

است. محصولات تکافل برای برآوردن نیازهای تمام بخش‌های اقتصاد (هم در سطح شخصی و هم در سطح شرکتی) و تأمین نیازهای مالی کوتاه‌مدت و بلندمدت گروه‌های مختلف اجتماع فراهم است.

با توجه به اینکه تقاضای روزافزونی برای نظام سازگار با شریعت به خصوص در چشم انداز توسعه نظام بانکداری اسلامی وجود دارد، فعالیت تکافل، توان بالقوه زیادی دارد. تاکنون بیمه (حق بیمه سرانه و نفوذ بیمه) در کشورهای اسلامی، عملکرد پائینی داشته است که عمدتاً به این دلیل است که مسلمانان معتقدند بیمه، غیراسلامی است. گسترش این نظام، نیازمند آگاهی و آموزش عمومی گسترده، توسعه منابع انسانی و تخصص‌ها، توسعه چارچوب‌های قانونی برای صنعت تکافل، توسعه رویه‌ها و توسعه ابزارهای جدید برای سرمایه‌گذاری سازگار با شریعت، استانداردهای حسابداری برای عملیات‌های تکافل و سازوکارهایی محکم برای تکافل اتکایی (سازوکارهایی که شرکت بین‌المللی تکافل اتکایی آسه‌آن^۱ با مسئولیت محدود، نهایی می‌کند) است.

منبع:

1. Ayub, M, Takaful as alternative to conventional insurance, Islamic Banking Department, State Bank of Pakistan Karachi.